

Ὁ δὲ ἀπόλυτος λεγόμενος Δεσπότης ἐκεῖνος καὶ Κατακτητὴς ταῦτα βλέπων

«Εὐθέως ἐσυγκατέβηκε, καὶ ἐσιάσθησαν εἰς τοῦτο».

Δὲν ἠθέλομεν ἴσως εἶχει δίκαιον νὰ ἐρωτήσωμεν τοῦ ἀληθῶς ἄρχεται ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγών; εἰς τίνα ἐποχὴν ἀκριβῶς ὑψώθη ἡ πρώτη φωνὴ κατὰ ἀλλοθνοῦς ζυγοῦ; Ἐὰν ὁ ἔρωσ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας ἐθέριμανε πρώτην φορὰν τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ τῶν γραμμάτων ἀνάπτυξιν, ὡς τινες ἰσχυρίσθησαν, ἢ καὶ πρότερον, εἰς χρόνους ὅτε γενικὴ ὑπακοὴ καὶ ἀμάθεια καθ' ὅλην ἐπεκράτουν τὴν Δύσιν;

¶.

Λατινικὴ τῆς βυζαντινῆς ἀριστοκρατίας μεταλλαγή.

Τὴν ἀξιόλογον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀνεξαρτησίας συντήρησιν ἀπ' ἀρχῆς οὖν οἱ Ἕλληνες ἀσφάλισαντες μετὰ πολλῶν θυσιῶν καὶ ἀκατακουράστου ἀντιδράσεως εἰς Πελοπόννησον καὶ παντοῦ, ἄφησαν πλέον τοῦς Φράγκους κυρίους νὰ τροπολογήσωσι κατ' ἀρέσκειαν τὰς ἐθιμοταξίας τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, καὶ τὰς ὀνομασίας τοῦ ἀρχοντολογίου. Αἱ ἐθιμοταξίαι καὶ αἱ ὀνομασίαι δὲν ἰσχυοῦν νὰ προσβάλωσιν ἢ νὰ νοθεύσωσι τὰς φυσικὰς ἰδιότητες τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐνεακοσίων ἐνιαυτῶν ἀρχοντικὴ φθορὰ κατ' οὐδὲν εἶχεν ἀλλοιώσει τὸ πάτριον ἦθος. Πίσνη ἢ φεουδαλικὴ σύστασις ἦτον ἐπικίνδυνος, ἀλλ' ὡς εἶδομεν, καὶ ἐκ ταύτης τῆς λέπρας θαυμασίως ὁ ἡμέτερος μεσαιωνισμὸς διαφυλάσσεται, θεῖα χάριτι.

Καθ' ὅσον ὁμως ἀφορᾷ τὰς αὐλικὰς ἐκείνας γενομένας εἰς τὸ ἀρχοντολόγιον μεταβολὰς, ὁ Βαλδουῖνος καὶ οἱ διάδοχοί του ἔπαθον ταῦτ' ἐκεῖνο ὅπερ καὶ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος. Ἀπορῶντες οἰασοῦν ἀριστοκρατίας αὐτοχθόνου, ἔνεκα τῆς ἀποδράσεως ὅλων τῶν λαϊκῶν καὶ ἱερῶν ἀξιωματικῶν τῆς βασιλίδος, (ἐπειδὴ, νομίζομεν, ἦσαν εὐδιάθετοι ν' ἀσπασθῶσι διὰ πολιτικῶν σκοποῦς πάντα διάσημον ἄρχοντα γραικὸν παραδεχόμενον ἀφ' ἑως τε καὶ ἀνευθριάστως ἐνώπιον τοῦ καταβῶντος λαοῦ τὸ

λατινικόν φρόνημα), ἐσχημάτισαν τὸ ἀρχοντολόγιόν των μόνον καὶ μόνον ἀπὸ Δυτικούς, εἰσήγαγον δὲ τὰ ἔθιμα καὶ τὰς ὀνομασίας τῆς Γαλλικῆς Αὐλῆς, ὀνομασίας ἔτι μᾶλλον βαρβαροφώνους ἐκείνων, ἃς εἶχεν εἰσαγάγει προηγουμένως ἡ Ῥωμαϊκὴ μοναρχία. Πιστεύομεν ὅτι ποτὲ Γραικικὸν στόμα δὲν ἔμαθε νὰ προφέρῃ ὀρθῶς τοὺς *Connestables*, τοὺς *Maréchaux*, τοὺς *Sénéchaux* τοὺς *Grand-maitres de la Garde-robe*, τοὺς *Grand-échansons*, *Grand-queux*, κ. τ. λ. οὐδ' ἡ Σταυροφορικὴ δεσποτεία ἀντικατέστησεν εἰς τοὺς οὐχ ἥττον ματαίους καὶ γελοιώδεις τίτλους τῶν Πανυπερσεβάστων, Βασιλαιοπατέρων, καὶ Σεβαστοκρατόρων τῆς Βυζαντινῆς Αὐλῆς.

Ὅσον δὲ ξένη κατὰ τὰς ὀνομασίας καὶ τὴν διάλεκτον, ἄλλο τόσον καὶ κατὰ ἦθος διέμεινεν ἄλλοτρία πρὸς τοὺς αὐτόχθονας ἡ νεοσύστατος αὕτη ἀριστοκρατία. Ἐν γένει, πάντες οἱ τῆς Ἑλλάδος κάτοχοι εἴτε φανερώς εἴτε κρυφίως ἐμίσησαν ἀείποτε τὸ ἰθαγενὲς στοιχεῖον· καὶ ἴσως δὲν εἶχον ἄδικον, διότι καὶ οὗτοι κατ' ἀμοιβὴν ὑπὸ τῶν κατακτηθέντων ἐγκαρδίως ἐμισήθησαν. Ἔς καὶ ὅταν ἀφορμὴ δὲν παρουσιάσθη, ἵνα ἐκραγῇ ἀναφανδὸν τὸ κοινὸν μῖσος, ἀπέχθειά τις, συστολή τις εὐπαρατήρητος ἤγειρε τεῖχος ἀναμέσον αὐτῶν. — Ναι μὲν εἰς τινὰ μέρη ἔνθα ἡ κατάκτησις ἔσχε διάρκειαν στερεωτέραν, αἱ γεωργικαὶ σχέσις αἱ τῶν ἀλλοφύλων τιμαριούχων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν, ἡ ξενικῆς νομοθεσίας εἰσαγωγή, ἡ τῆς ἐθνικῆς Ἐκκλησίας καθυποταγὴ εἰς Λατινικοὺς ἐπισκόπους, ἐπέφερον κάποιαν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν διάλεκτον, καὶ τὰ ἦθη καὶ τὸ πατροπαράδοτον πνεῦμα. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἀλλοίωσις αὕτη περιωρίσθη ἐντὸς τῶν πόλεων, εἰς δὲ τὰς ἐξοχάς, σχεδὸν καὶ εἰς αὐτὰ τὰ προάστεια, ἡ ξενοκρατία δὲν κατίσχυσε τὸ παραμικρόν. Καὶ δὲν κατίσχυσε δυνάμει τοῦ ἀδιαβάτου ἐκείνου φραγμοῦ τῆς θρησκευτικῆς φρουρᾶς· ἐνέργεια ἦτις διὰ μέσου τῆς ἀδιακόπου συγκοινωνίας κλήρου καὶ λαοῦ, διὰ τῆς ἐνσταλλομένης ὑποκώφως ἀντιπαθείας κατὰ παντὸς μὴ συμμεριζομένου τοῦ πάτριον δόγμα, διὰ τῆς ἐν ταῖς ἱεροπραξίαις συντηρήσεως τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκιακῶν ἐθίμων, καὶ τελετῶν, καὶ κυρίως

διὰ τῆς ἑλληνικῆς λειτουργίας, παρενέβαλε χιγαντιαία προσκόμματα εἰς τὰς προόδους τῆς νοθεύσεως.

Πλὴν καὶ ἄνδρες ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἀνωθεν διατεταγμένοι εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἐθνικῆς ἐπιμονῆς, ἄνδρες ταπεινῆς καταγωγῆς οἵτινες, ζῶντες μὲν, αἰφνης ἐξήρχοντο καθάπερ ἀπόστολοι παρηγορίας καὶ εὐσταθείας, περιηγούμενοι πόλεις καὶ κώμας, κηρύττοντες τὸν λόγον τῆς ἐγκαρτερήσεως, διδάσκοντες ἔργῳ καὶ λόγῳ τὰς ομάδας, νεκροὶ δὲ μετέπειτα, συγκατελέγοντο εἰς τὰς οὐρανίας τῶν μακάρων σκηνάς, ἵνα καὶ ἐκεῖθεν ἐγκαρδιώσι καὶ παρηγορώσι τὸ γένος, ἄνδρες ἀπλοῖκοι καὶ ἀφελεῖς ἐφάνησαν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν φύλακες τῶν ψυχῶν, ἄγγελοι ὁδηγοὶ τῶν δεδουλωμένων Ἑλλήνων. Ποσάκις κατ' ἐκείνας τὰς δουλείους καὶ φρικαλέας ἡμέρας, ποσάκις ἡ φωνὴ εὐτελοῦς καλογήρου ψιθυρίζουσα ἀπὸ θύρας εἰς θύραν δὲν ἐγενναίωσε τοὺς ἀδημονοῦντας, δὲν ἔσωσε τοὺς δειλιώντας! — Ἐνίοτε ἡ ἀνακομιδὴ ἐνὸς λειψάνου, ἄλλοτε ἡ εὕρεσις μιᾶς εἰκόνας, ἢ ἐν θαύμα ἀγίου τινος προστάτου ἐχάραξαν ἐποχὴν εἰς τῶν διαφόρων πόλεων τὴν ῥύσιν, ποσάκις δὲν συνήργησαν εἰς τὴν ἔξωσιν τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ θαυματουργήματα τῶν ἁγίων ἐγράφησαν ἐν Δύσει εἰς τὸ μνηολόγιον· παρ' ἡμῖν ὡσεπιτοπλειστον λαμβάνουσι καὶ τὴν ἐγγραφὴν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνεξαρτησίας.

Δεσπόμενος ἐν Κορίνθῳ τοῦ περιβοήτου Σγουροῦ, εὗρέθη ἐν τινι σπηλαίῳ εἰκὼν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἐφ' ἧς γεγραμμένα ἦσαν τὰ ἑξῆς· «Πότε δὲ, πότε, ἀγαπητοί, τὰ φύλλα σουκκῆς, δερματίνας τοὺς χιτῶνας, καὶ τὰ ράκη ταῦτα ἀποβαλλοῦμεθα, καὶ μηδὲ τοῦ παντός ἐξικνούμεθα σώματος, ἃ ἡμῖν περιέθετο οἱ ἐπίβουλοι ὡς ἄφεις ἀλλόθουλοι, ἐπερὶθυσώμεθα δ' αὖθις τοὺς περικαλλεῖς χιτῶνας, οὗς πρόφην' περιχέιμεθα».

Αὕτη ἡ εἰκὼν περιεξετέθη εἰς λιτανεῖαν μετὰ τινος ἡμέρας, συνακολουθούντων ὅλων τῶν πέριξ λαῶν. — Τὸ αἶσθημα τῆς πατριωτικῆς ἐνότητος ἠλεκτρίζεται· ὁ θρησκευτικὸς ζήλος πληροῖ τὰς καρδίας ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ παίδων, οἱ δὲ Σταυ-

ροφόροι τὴν ἐπιούσαν πάσχουσι ἦταν φοβεράν, ἦταν ἐνδόξως μνημονευομένην εἰς τὰ τῆς Πελοποννήσου χρονικά.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ Φραγκικῆς ἀριστοκρατίας ὁ λόγος, ἃς παρατηρήσωμεν ὅτι ἢ τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀντενέργεια κατὰ ταύτης μᾶλλον ἐπὶ τοῦ νῦν, ἢ κατὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχοντίας διευθύνθη· κατὰ ταύτης, ἣτις ἀντιποιεῖται τὴν ἡγεμονίαν· δικαίωματι φρουδαλικῷ, καὶ ἡγεμονικῶς τῶν ἄντιπροσωπεύει τὴν βασιλείαν. Τουλάχιστον οἱ Βυζαντινοὶ Ἄρχοντες ἐδυνάστευον τοὺς λαοὺς ἐν ὀνόματι βασιλικῆς τινοῦ ἀρχῆς, αἱ πηγαι τῆς ὁποίας ἀνέκαθεν συνηρμόζοντο μετὰ τῶν πηγῶν τῆς θρησκείας, καὶ ἔφερον ἐντολὴν αὐτοκρατόρων, τινὲς τῶν ὁποίων ἀληθὲς ὅτι ὑπεραγαπῶντο ὑπὸ τῶν Γραικῶν. — Ἀλλὰ ποῖον τὸ ἔνδυμα, ποῖον τὸ δικαίωμα, τίς ἡ κοίρανα τῶν νέων τούτων τυχοδιωκτῶν; Ὁ Ῥωμαϊσμὸς ἠσπάσατο τὸ θρησκευμα τῶν αὐτοχθόνων, οὗτος δὲ ἢ παρρησία, ἢ ὑποκριτικῶς κατεδίωξεν αὐτό· ὁ Ῥωμαϊσμὸς ἐπὶ τέλος ἐξημερώθη καὶ καλυπτάγη, οὗτοι δὲ ἡμέραν παρ' ἡμέραν ἔσρεφον κατὰ Γραικῶν ὄμμα περιφρονητικώτερον. — Ὁ πόλεμος λοιπὸν, αἱ γῆσεις, οἱ ἐσωτερικοὶ περισπασμοὶ ὀλίγων μόνον στιγμῶν ἀνακοχὴν ἄφησαν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους εἰς τὴν Γαλλοενετικὴν κατάκτησιν. Καὶ ἐπειδὴ ἢ κατὰ Λατίνων ἀντίδρασις δὲν λήγει εἰμὴ ὅτε πάλιν ἄρχεται ἢ κατὰ Ὀθωμανῶν ἀντίδρασις, διὰ τοῦτο ἡμεῖς ἐπιμένομεν φρονούντες, ὅτι ἀληθῶς ἐντεῦθεν ἄρχεται τὸ διήγημα τοῦ ὑπὲρ ἀναγεννήσεως ἀγῶνος ἐκείνου, ὅστις μετὰ δραστηριότητος καὶ ἐπιτυχίας ἀνίσων μέλλει νὰ διαρκέσῃ μέχρι ΙΘ'. ἑκατονταετηρίδος, ἢ μᾶλλον μεχρισοῦ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων ἀποκατάσταθῆ. Αὕτη τῆς Φραγκικῆς ἀρχοντίας ἢ ἀνυπόφορος καταπίεσις εἶναι ἐκείνη, ἣτις ἰδίως ἄγει εἰς φῶς τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς ἐθνικῆς ἐγέρσεως. Ὀρη καὶ κοιλάδες ἠχοῦσιν ἀπὸ φωνᾶς ἐνθουσιασμοῦ πατριωτικοῦ· πατριωτικὰ αἰσθήματα καὶ συμφέροντα κοινὰ συνδέουσιν ἐπαρχίαν μετ' ἐπαρχίας, πόλιν μετὰ πόλεως, καὶ θέτουσι πρῶτην φοράν ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνότητα σημαίαν, ὑπὸ τὸ σύμβολον τοῦ ἐν Νικαίᾳ μοναρχικοῦ Σταυροῦ τὰ παράκοπτα τῆς

φυλής και διεσπαρμένα μέλη. Ο τόπος ὅλος τῆς Παλοποννήσου σκιρτᾷ εἰς τὸ γλυκίστον τῆς ανεξαρτησίας ὄνομα, ἡ δὲ δημοτικὴ Μοῦσα προανακρούει τότε τὴν γλυκερὰν καὶ χαριτόφθογγον καὶ φιλελευθέραν τῆς λύραν, ἐτοιμαζομένη νὰ ψάλῃ ἐφεξῆς.

Ἐάν οὖν ὀφείλομεν εὐχαριστίας εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν διὰ τὰ τόσα καὶ τόσα πρὸς ἡμᾶς ἀποσταλέντα ἀγαθὰ, ἴσως ὀφείλομεν νὰ τὴν εὐχαριστήσωμεν προσέτι καὶ διότι μᾶς ἐπεμψε τὴν Λατινικὴν πληγὴν.

Ἐμάθομεν παρ' αὐτῆς τὴν ἀξίαν τῆς ἐν ὄρα δουλείας ἢ κινδύνου ὁμοφροσύνης· ἐπτερεύθημεν εἰς τὸ σωτήριο μίσος κατὰ τοῦ ξενισμοῦ· καὶ τὸ πάντων ὠφελιμώτατον, ἠκόνισαμεν πρὸς μέλλουσαν χρῆσιν τὰ ὑπὸ τῆς πολυκαιρίας ἰωμένα τῶν προγόνων μᾶς βαρβαροκτόνα ξίφη.

ΨΛ'.

Νεοελληνισμός.

Ἰδὲν πρὸ πολλοῦ τὰ πυκνὰ νέφη τοῦ Ἑλληνικοῦ μεσαιῶνος εἶχον ἀρχίσει νὰ διασκεδάζωνται· νῦν δὲ αἱ συμφοραὶ καὶ ἡμετατόπισις τῆς βυζαντινῆς μοναρχίας δίδουσι καιρὸν πρὸς τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα ἵνα ἀνατρέξωσιν εἰς τὰς προχριστιανικὰς τῆς οἰκείας ἐλευθερίας παραδόσεις, καὶ ἐπανέλθωσιν ἐπὶ σκηπτικῶν ἰερωμένα μετὰ τὸ αἶσθημα τῆς Ἑλληνικῆς ἐνότητος· παύουσιν αἱ κατὰ Ῥωμαϊσμοῦ γάσεις, καὶ προσιμιάζεται τὸ δράμα τῶν ἐνδόξων ἀγώνων. Ἐν συντόμῳ, προσεγγίζομεν εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὄχι πλέον παλαιοπάτορας, καὶ προγόνους, ἀλλὰ μάλλον ἀδελφοὺς καὶ συναθλητὰς ἐν τῇ αὐτῇ ἀγῶνι ἐντυγχάνομεν ἀνὰ πᾶν βῆμα καθ' ὁδόν, ὡς ἐν παραμονῇ πολέμου. Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπαναφέρει βαθμηδὸν τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας πρὸς τὰς ἱστορικὰς Ἀθήνας, πρὸς τοῦτο τὸ πρεσβύτερον Πυζάντιον τῆς πολιτικῆς τῶν Ἑλλήνων συγκεντρώσεως.

Ναί· ἡ ἀπειρος τῆς Θεότητος εὐσπλαγχνία, αὐτὴ ἣτις ἐθρεψε πάντοτε τὴν ἡμετέραν φυλὴν μετὰ τὸν ἀθάνατον ἄρτον τῆς ἱστορίας, αὐτὴ διελογίσθη μέσον περὰ δόξου περὶ ταύτην τὴν ἐπο-

χην, μέσον λίαν ἐπιτήδειον, ἵνα ἀπὸ τῆς μεσαιωνικῆς δι-
χλῆς διεξέλσῃ τὸν Ἑλληνισμόν πρὸς τὸν ἥλιον τῆς ἱστορικῆς
ὄντοτῆτος! Ὁ Ἑλληνισμὸς ὕπῃρχεν, ὁ Ἑλληνισμὸς ἐστρέφετο
τακτικῶς περὶ τὴν τροχίαν αὐτοῦ, πλὴν ὁ ἄξων δὲν ἦτον ἰδικὸς
του. Ἡ θεία Πρόνοια συντρίβει τὸν μεσαιωνικὸν ἐκείνον τῆς μο-
ναρχίας ἄξωνα, κόκλω τοῦ ὁποῖου περιερομβοῦντο αἱ παραδό-
σεις ἀτελεσφορήτως, καὶ ἀκάρπως τὰ ἐθνικὰ στοιχεῖα ἠγωνί-
ζοντο· συντρίβει μὲν αὐτὸν, τὸν δὲ βυζαντινὸν μονάρχην ἀντὶ
πολεμίου πρὸς τοὺς Ἕλληνας ποιεῖ σύμμαχον αὐτῶν τούτων· ἀντὶ
βασιλέως Ῥωμαίων ποιεῖ αὐτὸν παλληκάριον λαοῦ, καὶ συναγωνι-
στὴν λαοῦ. Ἀπὸ τῆς σιγμῆς ταύτης πίπτει ἡ ταινία ἢ περιδέσασα
τοῦ ὀφθαλμοῦ· τὸ παραπέτασμα ὑψοῦται, εἰς δὲ τὰς ἄκρας τοῦ
ὀρίζοντος ἀνατέλλει τὸ δράμα τῆς ἀρχαιότητος κεκλωπισμένον
μὲ ἄλλα τὰ θέλητρα τῆς ἀποστάσεως, πεπλημμυρισμένον ὑπὸ
χειμάρρου νεοχριστιανικῶν ἀκτίνων, πλήρες λαμπρότητος ἀδύ-
του καὶ γοητευτικῆς, μεστὸν χάριτος οὐρανιας.

Εἶδον ὀλίγοι ὀφθαλμοὶ τὸ σωτήριον φῶς, πλὴν τοῦτο ἤρκει·
ἔπρεπεν ὁ νοῦς τοῦ πλήθους ἀκόμη νὰ μὴ καταλάβῃ διὰ τίνας
ποτὲ μυστηρίου ἢ χειροποίητος καὶ κοσμικὴ εἰκὼν ἐκείνη τῆς
ἀρχαιότητος τοσοῦτον θαυμασίως διελευκαίνετο καὶ προσεπι-
λαμπρύνετο ὑπὸ οὐρανίων ἀναπτυχῶν.

Ἰδοὺ, λοιπὸν, νέα γῆ, νέα πελάγη ἀπέραντα ἐν τῇ Ἑλληνικῇ
σκηνογραφίᾳ! Νέα μεγαλειότης ἐνθρονίζεται ἐπὶ τοῦ Βυζαντι-
νοῦ θρόνου. Ἀπὸ τοῦδε ὁ μονάρχης δὲν εἶναι πάρεξ ἀπλοῦς ἐπί-
τροπος τῆς βασιλευούσης ἱστορίας, ἄξων, τοῦ προτέρου πάντῃ
διάφορος, περὶ τὸν ὁποῖον ὁ νέος Ἑλληνικὸς κόσμος μέλλει νὰ
στραφῇ.

Μεταλλασσομένων τῶν πραγμάτων, μεταλλάσσονται καὶ
τὰ ὀνόματα.

Ὁ μονάρχης δὲν προσαγορεύεται πλέον βασιλεὺς Ῥωμαίων,
ἀπὸ τοῦ νῦν θέλει κληθῆ *Κύριος Ἑλλήνων*.

«Μίγαν Κύρην τὸν ἔλεγαν, ὄνομα τῶν ΕΛΛΗΝΩΝ».

Ἐμπροσθεν τῆς πρώτης ταύτης ἐπισήμου ἀνατολῆς τῆς

Ἑλληνοχριστιανῆς ιδέας περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνος, ἡ εὐγνωμονοῦσα Εὐρώπη, καὶ ἡ προσδοκῶσα λοιπὴ οἰκουμένη ἀς κλίνωσιν ἐν σιγῇ τὴν κεφαλὴν, ὡς οἱ βασιλεῖς μάγοι κατέναντι τοῦ θεολαμποῦς ἀστέρος. Τὸ πανίερρον ὄνομα τῆς Ἑλλάδος ἐκτυλίσσεται ἀπὸ τὴν σκοτίαν τοῦ μεσαιῶνος, καὶ ἀνακύπτει ἐκ τῶν ἀγκάλων τοῦ Χριστιανισμοῦ πάλιν λαμπρόν!

Πάλιν ἡ Ἑλλάς ἐπὶ σκηνῆς! οἱ ποτὲ Ῥωμαῖοι ἀναβαπτίζονται Ἕλληνες! — μέγα καὶ περισπούδαστον γεγονός ἐν τῇ τοῦ πολιτισμοῦ ἱστορίᾳ!

Ἡμεῖς δὲ μετὰ δακρυόντων ὀφθαλμῶν καὶ θρησκευτικῆς κατανύξεως ἀνω σκῶμεν τὰς καρδίας ἵνα εὐχαριστήσωμεν τῷ Ὑψίστῳ! — Καὶ εἰκώμεν ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ σιγῇ τοῦ ἐθνικοῦ κα-
θαρμοῦ.

«Δέσποτα Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ τὴν ἱερωσύνην χαρισάμενος τῷ γένει ἡμῶν, καὶ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς τε καὶ τιμῆς τὴν χάριν ἡμᾶς ἐνδυσάμενος, καὶ αὐτοὺς ἱκανοὺς εὐλαβεῖς καθιστάμενος, τοῦ ἱερατικῶς διατάττειν καὶ διακονεῖν τοὺς ὑποβεηκότας λειτουργοὺς τοῦ Μυστηρίου σου· αὐτοὺς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἀγίασον τὸ ὄνομα τοῦτο, τῷ Πνεύματί σου τῷ ἁγίῳ, καὶ φύλαξον αὐτὸ ὑπὸ τὴν σκέπην σου ἐν εἰρήνῃ! Ὅτι σὺ εἶ ὁ δοτὴρ τῆς σοφίας, καὶ σὲ ὑμνεῖ πᾶσα ἡ κτίσις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων!»

¶ Β΄.

Ἔσται πρώτη τῆς ἀναγεννήσεως.

Δύο ἦσαν, ὡς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, αἱ ὁδοὶ αἱ ἀπὸ τῆς τῶν βυζαντινῶν φυγάδων ἐποικήσεως ἀγούσαι εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐκ τῶν λεγομένων προκύπτει ὅτι αἱ ἐστὶναι τοῦ καθ' ὅλην τὴν ἐν Βυζαντίῳ τῶν Φράγκων διαμονὴν πολιτικοῦ ὄργανου ἦσαν ἀληθῶς τρεῖς, ἐστὶναι ἐνθα ἡ ἀπελευθέρωσις τοῦ γένους, καὶ ἡ ἐπισκευὴ τῆς μοναρχίας παρεσκευάζοντο· ἡ Βιθυνία, ἡ Τραπεζοῦς, καὶ ἡ Πελοπόννησος. — Αἱ μὲν δύο πρώται εἶχαν ἀπλῶς τάσιν μοναρχικὴν, καὶ πρὸ πάντων ἡ Νίκαια, ὅπου καταφυγόντες ἦσαν οἱ δύο ἑρόνοι, ὁ κοσμικὸς καὶ ὁ πνευματικὸς· ἡ δὲ τρίτη,

ἡ Πελοπόννησος, εἰδείκνυε μάλλον τῶν ἄλλων ῥοπής δημοκρατικὰς, καὶ ἐφαίνετο ποθοῦσα τὴν ὅλως ἀνεξάρτητον ἀπελευθέρωσιν. Πέριξ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἰς τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, ἀνεπετάσαστο τοῦ παρελθόντος ἡ σημαία, ὡς σύνθημα ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ συμπήξεως δυνάμεων· εἰς δὲ τὴν γῆν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ δαίμων τῆς προπατορικῆς ἀνδρείας ἤρχιζε νὰ σπαράσσεται ἐντὸς τοῦ τάφου του. Εἰς μὲν τὴν Νικαίαν ἐσχίρτα ἔτι ὁ μεσαιῶν, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἀνεθερμαίνετο τὸ μισοβάρβαρον πνεῦμα τῆς Δωρικῆς γενεᾶς.

Μολοντοῦτο ἡ βυζαντινὴ μοναρχία τῆς Νικαίας διαφέρει τῆς πρώην ἐδρευσάσης ἐν Κωνσταντινουπόλει τοσοῦτον, ὥστε μόλις φαίνεται μεσαιωνικὴ εἶναι μοναρχία ἐν μέσῳ τῶν συμφορῶν καὶ τῶν κινδύνων τῆς ἀνωτέρα ἴσως πασῶν τῶν συγχρόνων μοναρχιῶν· ἴσως, κατ' ἀναλογίαν, ἀνωτέρα καὶ αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐν Γαλλίᾳ λεγομένης τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου.

Διότι ἡ ἐκπεπτωκυῖα αὕτη μοναρχία ἔδωκε πασίδηλον ὁμολογίαν τῶν προηγουμένων αὐτῆς ἀμαρτημάτων· καθαρίζεται εἰς τὰ νάματα τῆς δυστυχίας εἰλικρινῶς καὶ ἀνυποκρίτως ἀσπάζεται τὴν αὐθεντίαν τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, καὶ συμμαχεῖ μετὰ τοῦ ἤδη ἀγωνιζομένου Ἑλληνισμοῦ ἀνευ ἐπιβουλῆς καὶ δολιότητος. Διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον ἄνδρες ἐνάρετοι καὶ πολεμικοὶ, βασιλεῖς τιμῶντες μὲν τὴν θεολογίαν, τιμῶντες δὲ καὶ τὰ γράμματα, πολιτευόμενοι ἐμπείρους μετὰ τῶν Γενουίτων, τῶν Σικελῶν καὶ τῶν Ἑνετῶν, φειδόμενοι πατρικῶς τῶν δημοσίων χρημάτων, συντόνως διοικοῦντες ἐπ' ἀγαθῶ τῶν ὑπηκόων τὰ τε κοσμικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ τῆς Δύσεως πράγματα, ἐξοικονομαῦμενοι τὸ περὶ ἐνώσεως Ἐκκλησιῶν ζήτημα, (ὅπερ ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἀκριβῶς ὅ,τι σήμερον διατελεῖ τὸ ζήτημα τῆς Ἀνατολῆς), μετὰ σπανιωτάτης ἱκανότητος, καὶ τέλος πάντων διακρινόμενοι καθ' ἡμέραν ἐπὶ ἀνδρεία καὶ ἡρωισμῷ εἰς τοὺς κατὰ βαρβάρων καὶ Λατίνων πολέμους.

Εἰς καὶ μόνος τῶν ἐν Νικαίᾳ βασιλευσάντων ἐξώκειλε πάλιν εἰς τὴν πατρόπαράδοτον ἐκείνην πλάνην τοῦ μοναρχικοῦ

σφετερισμοῦ· ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, τὸ πρωτοπαλιθαρον τῆς Ἐ.λ.λίδος, τὸ καύχημα τῆς Ἀνακτῆσεως. — Ἀλλὰ τὰ ἀνδραγαθήματά του κατὰ Σαρακηνῶν, κατὰ Βυζαντινῶν Λατίνων, κατὰ Πελοποννησιακῶν Τοπαρχῶν, κατὰ παντός ἐχθροῦ καὶ πολεμίου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἡ εὐτομία του, ἀλλ' ἡ μεγαλοφυΐα του αἰτοῦνται, καὶ δικαίως, ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν συγγνώμην τῶν ἀπογόνων.

Ὁ ὄντως ἑλληνοχειροτόνητος οὗτος ἀπόγονος τῶν Κομνηνῶν, καὶ πρόγονος τῶν Παλαιολόγων βασιλέων, ὁ εἰς τὸ αὐτοῦ πρόσωπον ἐνῶν τὴν τιμὴν καὶ τὸ αἷμα τῶν δύο ἱστορικωτέρων τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος δυναστειῶν, ἀνεθιβάσθη ἐπὶ τῆς ἀσπίδος ἐν Νικαίᾳ ὑπὸ πολιτικῆς τινος ἀνάγκης, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης δηλ. τοῦ νὰ μὴ μείνωσιν αἱ ἡνῖαι τῆς μοναρχίας εἰς μόνας τὰς χεῖρας ἀνήλικος παιδός· καὶ ὑπὸ πολιτικῆς πάλιν ἀνάγκης ὠθούμενος, ἐμόλυνε τὴν δόξαν του μὲ τὴν τύφλωσιν τοῦ ταλαιπώρου Ἰωάννου Λασκάρεως, ὃν ἐπιτρόπευε μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀρσενίου. Ἀλλὰ τὰ μυστήρια τῆς θείας Οἰκονομίας εἶναι ἀνεξιχνίαστα! Ἰθέλεν ἄρα γε ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπαλλαγῆ, ἐὰν ἐβασίλευεν ὁ ἀπειροπόλεμος υἱὸς τοῦ Θεοδώρου, καὶ ἐὰν διὰ τοῦ σφετερισμοῦ δὲν εἶχεν ὁ Μιχαὴλ συγκεντρώσει τὰς πάσας τῆς ἐξορίστου μοναρχίας δυνάμεις κατὰ τῆς Λατινικῆς κατακτῆσεως;

Εἰς δύο μόνας γραμμὰς ὁ εὐφυέστερος τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων Παχυμέρης σχεδιογραφεῖ τὸν βίον τοῦ ἀνδρός. «Ἴβν, λέγει, αὐτῷ διὰ σπουδῆς μεγίστης τὴν πόλιν ἐλείν, καὶ προσηνάγκαζε τρόπους ἐφευρίσκων μάχης πρὸς Ἰταλοὺς, καὶ τὰ κύκλω ταύτης προκαταλαβεῖν ἠπειγέτο». Εἶτα δὲ προστίθησιν, ὅτι ἐν καὶ μόνον πρᾶγμα οὗτος καθ' ὅλον τὸν ἐν ἐξορίᾳ βίον ἐζήτησε «Περὶ τοῦ πῶς ἂν ἡ Πόλις Ῥωμαίως ἀλώη.» Μονοσκοπία συνήθης τῶν προωρισμένων!

Ἀληθὲς ὅμως ὅτι τὰ περὶ ἀνακτῆσεως Κωνσταντινουπόλεως σχέδια τοῦ Μιχαὴλ συνεβουθεύοντο μᾶλλον ἐπὶ μᾶλλον ὑπὸ τῆς διαταραχῆς περὶ τῶν Ἀνατολικῶν πόλεων. Αἱ κατὰ ἑλληνογενῶν συνωμοσίαι καὶ στάσεις καὶ ἐπαναπτώσεις ἔρχισαν εἰς τὰς Ἀνατολικὰς

ἐπαρχίας ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐγού, Κόμπος ἀγίου Παύλου, ὅστις ἔλαβε χώραν εἰς Κωνσταντινούπολιν τρεῖς ἐνιαυτοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Διδυμοτοίχου, ὑπήκοοι αὐτοῦ, ἠγέρθησαν ὡς ἐκ προτεθειμένου συνθήματος καὶ ταυτοχρόνως εἰς γενικὴν ταραχὴν· καὶ δόντες τὸ πρῶτον παράδειγμα τῶν *Σικελικῶν ἐσπέρων* κατέσφαξαν ἀναιμωτεῖ καὶ νύκτωρ τὴν Λατινικὴν φυλακὴν. Δὲν ἔλαβον οὐδὲ καιρὸν οἱ Φράγκοι νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν, διότι καὶ δευτέρα ἐπανάστασις ἐκρηγνύεται εἰς Ἀδριανούπολιν κατὰ Ἐνετῶν, καὶ τρίτη εἰς Ἀρχαδιούπολιν, καὶ τετάρτη συνεχῶς, καὶ πέμπτη, μεχρισοῦ γίνεται ἀνάστατος πᾶσα ἡ χώρα, καὶ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον ἀντηχοῦσιν ὁ κρότος τῶν ὄπλων, καὶ τῆς μάχης ἢ βοῆς.

Οἱ Βούλγαροι, τὰ θετὰ ταῦτα τῆς Ὀρθοδοξίας τέκνα, μεγάλως κατὰ τὸν μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς πόλεμον ἐπεκούρησαν τὸν Ἑλληνισμόν. Ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως δὲν πρέπει ἡ Ἑλλὰς νὰ λησμονήσῃ τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον δαψιλῶς οὗτοι ἔχυσαν ὑπὲρ αὐτῆς.

Εἰς τὰς συμμαχούς τῶν Γραικῶν, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Κομάνων δυνάμεις οἱ ἀγέρωχοι καὶ ἀήχητοι τοῦ ἀγίου Τάφου ὑπερασπισταὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιέξωσιν, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς τὰ ὀπίσω. Τὰ βάρβαρα ἐκεῖνα γένη, παρεκτός ὅτι ἦσαν φύσει μάχιμα καὶ πολεμικώτατα, ἀλλὰ μετεχειρίζοντο καὶ ὑπὸ καὶ τακτικὴν ἄγνωστα πρὸς τοὺς Φράγκους. Τὸ ἄνωτον τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ δρέπεται ὑπὸ τῆς σπάθης τῶν Ἀνατολικῶν· ὁ Βλοᾶς, ὁ πρωτοστάτης οὗτος τοῦ Βυζαντινοῦ θρόνου, σφάζεται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Βαλδουίνου, αὐτὸς δὲ ὁ Βαλδουίνος αὐτοκράτωρ γίνεται αἰχμάλωτος.

Ὅσοι μὲν ἔφυγον τὸν θάνατον, ἢ ἐδραπέτευσαν μετημφισμένοι, ἢ ἐπεβιάσθησαν εἰς πλοῖα, καὶ ἀπῆλθον εἰς Ἰταλίαν. — Ὁ δὲ Βαλδουίνος ἔκαμε θάνατον ἔτι σκληρότερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον συμφώνως μετὰ τοῦ ἀδυσωπῆτου Δουκὸς Δανδόλου ἐπέβαλεν εἰς τὸν ταλαίπωρον αὐτοκράτορα Μούρτζουφλον. Ἀέσιμος ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς σκοτεινὴν φυλακὴν τῆς Βουλγαρίας, περιγέλως βαρβάρων ἐχθρῶν, παίγιον νηπιῶν, ἐξέπνευσεν ἐλεεινῶς, ἀναθεματίζων

τὴν κενοδοξίαν του, καὶ ὁμολογῶν παρρησίᾳ ὅτι τοιαύτη τῷ ἔπρεπε τύχη, ἀφοῦ προδοτικῶς λειπτακτῆσας ἀπὸ τὴν τῆς Σταυροφορίας ἱερὰν σημαίαν, ἦλθεν εἰς Πουζάντιον, περιπαίζων Θεὸν, καὶ δολιευόμενος ἀνθρώπους.

Ὁ μεταξὺ Δυτικῶν καὶ Ἀνατολικῶν πόλεμος δὲν ἔπαυσεν εἰμὴ ἐπὶ ὀλίγους μῆνας ἀπὸ ἀρχομένης ἄχρι μεσοῦσης II'. ἑκατονταετηρίδος.

Διότι, ἐνῶ ἡ Νίκαια κατὰ Λατίνων ἐπάλαιε, δὲν ἔλλειπεν ἡ Τραπεζοῦς (1) ἡρωϊκῶς καὶ αὐτὴ νὰ συναγωνίζηται κατὰ τῶν δύο κοινῶν ἐχθρῶν, τῶν Φράγκων καὶ τῶν Σαρακηνῶν. Ὅμως τὴν Τραπεζοῦντα οἱ τελευταῖοι οὗτοι πρὸ πάντων περισχόλησαν, διότι οἱ Μουσουλμάνοι, τῆς συμφορᾶς τοῦ γραικικοῦ γένους ἰοφελούμενοι, ἐδιπλασίαζον τὰς προσπάθειάς, ὅπως ἐπεκτείνωσι τὴν θρησκείαν των ἐν Ἀνατολῇ· ἐνούμενοι δὲ ἐνιαχοῦ καὶ μετὰ τῶν ἐχθρῶν των Σταυροφόριον κατεδίωκον ἐκ συμφώνου καὶ ἐθνικότητος καὶ λατρείαν Ἑλληνικὴν, ὥστε ἐὰν ἄλλο τί δὲν ἐπετύγχανον, τοῦλάχιστον ἐματαίονον τοὺς ὑπὲρ ἀνακτήσεως Κωνσταντινουπόλεως ἀγῶνας τῶν Γραικῶν. Ἡ Τραπεζοῦς ὑπέκυψεν εἰς τύχας δεινὰς, καθὼ μᾶλλον τῆς Νικαίας περικυκλωμένη ὑπὸ ἐχθρῶν, καὶ ἀπόκεντρος· διὸ καὶ μετὰ τινα καιρὸν ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ φόρον εἰς τοὺς Σουλτάνους τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν σημαίαν ἐνὸς ἀπογόνου τῶν Κομνηνῶν, Ἕλληνας πανταχόθεν συρρέουσας, ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἰκονίου, καὶ νικήσαντες αὐτὸν, πολλὰς μὲν ὀχυρὰς πόλεις ἐλευθέρωσαν ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν βαρβάρων, ἔσωσαν δὲ τοὺς κατοίκους ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τουρκισμοῦ.

Γὰ χρονικὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου μᾶς ἐτήρησαν ἀρκετὰ γεγονό-

(1) Ὁ ἀξιότιμος Ἀγγλος ἱστορικὸς Finley ἐδημοσίωσεν ἰσχυρῶς τὴν ἱστορίαν τῆς αὐτοκρατορίας Τραπεζοῦντος. Ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμονεῖ αὐτῷ τόσον διὰ τὸ ὅτι σπουδαῖον σύγγραμμα, ὅσον καὶ διὰ τὸ προηγουμένως ἐκδοθῆναι αὐτῇ Ἑλλὰς ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀλλ' ἐτι μᾶλλον ἤθελεν ἡ Ἑλλὰς εὐγνωμονῆσαι, ἐὰν εἰς τινὰς σκέψεις του ὑπὸ ἐποψίαν ἑλληνικὴν εἶχεν ἐκθέσει ὁ φιλόσοφος ἀνὴρ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καθὼς τὴν Ἀγγλικὴν οἱ συμπατριῶταί του μετὰ πνεύματος Ἀγγλικῆς συνήθως συνέγραψαν.

τα, τὰ ὁποῖα, ὡς εἶναι ὑπὸ τῶν Αὐτικῶν ἐκτεθειμένα, δὲν παρέχουσι βεβαίως ὄλην ἐκείνην τὴν σημαντικότητα τῆς ὁποίας εἶναι, φρονούμεν, ἐγκρατῆ. Ὅταν ὁμοῦς ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ ριφθῶσι ταῦτα εἰς Ἑλληνικὸν χωνευτήριον, ὅταν ἅπαξ διαφωτισθῶσιν ὑπὸ ἐμπείρου τινὸς ἡμετέρου κριτικοῦ ἱστορικοῦ, τότε θέλουσι βεβαίως ἀποκαλύψει πλείστους λόγους ἀπορρήτους τῶν προοιμίων τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ συγκαταδέσει προσηκόντως τὸ πνεῦμα τῶν ἀγώνων ἐκείνων μὲ τὸ πνεῦμα τῆς μεταγενεστέρας ἐνδόξου ἡμῶν Ἐπαναστάσεως. Εἶναι καὶ αὕτη μία τῶν θερμῶν εὐχῶν, ἃς ἐπιθέτομεν ἐπὶ τὸν βωμὸν τῆς φίλης πατρίδος. — Εἶθε, τὸ ἀξιοζήλον παράδειγμα τοῦ συζητῶντος ποιητικῶν συναγωνισμὸν ὁμογενοῦς καὶ ἕτεροι φιλογενεῖς μιμούμενοι, συστήσωσιν ἱστορικῆς συγγραφῆς ἐνιαύσιον διαγώνισμα, πρὸς λαμπρυσμὸν συγχρόνως τοῦ παρελθόντος, καὶ πρὸς ἐπισημονικὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων μας ὑποκρήξιν! Εἶθε ἡ τῆς Ἑλλάδος νεολαία, τὴν καλλίστην ἀλήθειαν κατανοοῦσα, ὅτι ἐκεῖνος μόνος τῶν Ποιητῶν περιστέφει τοὺς κροτάφους του μὲ στέφανον ἀφθαρσίας, ὅστις ἀπὸ τῶν σπλάγγχνων τῆς οικείας ἱστορίας ἀναπηδῶν, ὡς ὕδωρ ζῶν, ἐνθέως καὶ φιλοσόφως συμελιίζει τὰς εὐχὰς τῶν προγόνων μετὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς συγχρόνου γενεᾶς, τὸ παρελθὸν μετὰ τοῦ μέλλοντος εἰς δημῶδη καὶ ταρακτικὴν ἀρμονίαν συρρίθμιζων, εἶθε, λέγομεν, εἰς τὰς ποιητικὰς ἀσκήσεις προτάξῃ αὕτη τὰ ἱστορικὰ γυμνάσματα, ὅπως, περὶ τὰς ἀκολουθοῦσας ἐμπνεύσεις της, ἀναπεμφθῶσιν ὄχι πλέον διακεκομμένοι ἤχοι, συγκεχυμένα ἀνακρούσματα, φωναὶ ἄμουσοι, καὶ ἀσυνάρτητοι, καὶ ἐκμελεῖς, ἢ μὴ ὑπερβαίνουσαι τοὺς ὅρους τῆς κοιναισθησίας, ἀλλὰ ἐκβοήσωσιν ἅπαξ ἀπὸ τῆς ἔθνικῆς τοῦ Πανελληνίου λύρας πάταγοι νέοι καὶ πρωτόφωνοι, ἐναρμόνιοι καὶ λαοσσοὶ κραυγαί, καὶ σάλπιγγες ταραξικάρδιοι, καὶ θόρυβοι γενεῶν ἐργαζομένων, καὶ στεναγμοὶ παλαιγενῶν αἰώνων, καὶ ἄρρητα ῥήματα ἀποκαλύψεων!

Εἶθε. . . ! πλὴν φοβούμεθα μὴ ἀποθῆ ματαία πᾶσα περὶ δολίμου στιχουργίας εὐχῆ.

¶Γ.

Περὶ πολιτικοῦ μέτρου.

Λίβητι ἐν δυσελπιστίᾳ ψυχῆς καὶ ἐν πλήρει πεποιθήσει νομίζομεν ὅτι παρήλθεν ἐξάπαντος τῆς στιχουργίας μας ὁ χρυσοῦς αἰὼν. Νομίζομεν ὅτι παρήλθε διὰ τρεῖς λόγους τρανοῦς, τοὺς ἰσοποιοῦς, ἐν παρεκβάσει, ἃς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ σχεδιογραφήσωμεν ἐνταῦθα, τυχεύσης δ' εὐκαιρίας, θέλομεν εὐκρινῶς ἀναπτύξει λόγους, ὧν οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἱστοριονομικοὶ, ὁ δὲ τρίτος, γραμματολογικὸς.

Ὁ πρῶτος ἱστοριονομικὸς λόγος εἶναι, ὅτι ὁ στίχος, προῖον μυθικῶν, καὶ ἡμιθεικῶν, καὶ ἠρωικῶν αἰώνων, χαρακτηρισμὸν ἴδιον τῆς πρωτοκείρου τῶν ἀνθρώπων πολιτεύσεως, μέσον ὑλικὸν καὶ τεχνικὸν ἐφευρημένον ἀπλῶς εἴτε πρὸς μείζονα διάδοσιν τῆς ποιητικῆς συλλήψεως, εἴτε πρὸς βαθύτεραν καὶ ταχύτεραν ἐντύπωσιν τῶν πανθεικῶν καὶ πολυθεικῶν δοξασίων, ὧν πρῶτοι διδάσκαλοι ὑπῆρξαν οἱ ποιηταὶ καὶ ἱερεῖς, ὁ στίχος, τὸ μέτρον, ὁ ρυθμὸς, περιττοί, ἐὰν ὄχι βλαβέροι, καθίστανται σήμερον, ὅτε, τῆς ἀνθρωπότητος ἀνδρωθείσης καὶ ἀναπτυχθείσης ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὁ πεζὸς λόγος (εἰς ἃν ἐγράφησαν καὶ αἱ Ἰραφαὶ, τὰ ὑψίστα καὶ θειότατα ταῦτα τῶν ποιημάτων), ὁ πεζὸς συμπεριλαμβάνει καὶ ἐκφράζει προσφῶρος, ἀρμονικῶς, ἐντόνως, πνευλευθέρως, ἄνευ πλέον ἀνάγκης συμβόλων, αἰνιγμάτων, τρόπων, καὶ ἀλληγορειῶν, πάνθ' ὅσα πρότερον ἦσαν ἀποκλειστικὰ τῆς ἱερατικῆς ἢ τῆς πολιτικῆς στιχουργίας προτερήματα. Ἰῶδη ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἐλευθερία ἐρρίψαν τὸ μεσότοιχον, ὅπερ ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἀνηλικιότητος ἐχώριζε τὸ δημῶδες π.λῆθος ἀπὸ τοὺς ἀσσοῦς, τοὺτους τοὺς θεηλάτους, τοὺς οἰστρηλατομένους, τοὺς οὐρανόθεν κατὰ προτίμησιν κεκλημένους ἀνδρας εἰς τιμὴν τῆς στιχουργίας. Σήμερον ἡ ἱερωσύνη, καὶ ἡ ὀρησκαία, καὶ ἡ ποίησις ἐγενικεύθησαν ἐν Ἰησοῦ πάντες ἱερεῖς ἐσμέν· ἐν θγάπη δὲ τοῦ καὶ ἀνθρώπων ποιηταὶ πάντες. Λοιδοὺς εἶναι σήμερον ὁ ἀνιόντιστος λαὸς, ὅτιαν ὅπερ ἐλευθερίας γενάξῃ εἶναι ἀσσοῦς,

ἦσαν αὐθορμήτως καὶ εὐσυνειδήτως ἐργάζηται πράξεις μεγάλας καὶ πατριωτικὰς, ἄλλο τόσον, ὅσον ποιηταὶ καὶ ἀοιδοὶ ἐφάνησαν ἄλλοτε οἱ Πίνδαροι, οἱ Τυρταῖοι καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος ἐκλεκτοί.

Ἡ ῥυθμικὴ μελωδία μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων εἰς τὴν φορὰν τῶν ἀλλαγῶν ὑπακούσασα, μετέβη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοῦ μυθικοῦ καὶ ἠρωϊκοῦ μέτρου εἰς τὸ πεζόν, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἡ ἱερὰ καὶ μεγάλη πεζογραφία τὸν κόσμον ὅλον ἐτροπολόγησε. Τὸ μέτρον λοιπὸν ἐτελείωσε τὸν ἀκουσικὸν προορισμὸν του· ὁ πολιτισμὸς δύναται νῦν προσφόρως νὰ προχωρήσῃ καὶ χωρὶς τῆς βοήθειας του. Ἰὴν δὲ ἀκόμη ὁ μετρικὸς ῥυθμὸς ἀναπνέη, τοῦτο συμβαίνει καθ' ἑξῆς, κατὰ μίμησιν, ὅμως δὲν εἶναι πλέον ὡς πρότερον εἰς ἐκ τῶν ὄρων τῶν ἀπραιτήτων τῆς κοινωνικῆς προόδου. Μικρὸν, καὶ θέλει παραδώσει τὴν ἀποστολὴν εἰς τὰς ἀπεράντους καὶ θείας ἀγκάλας τῆς πεζῆς ποιήσεως.

Ὁ δεῦτερος ἱστοριονομικὸς ἀνάγεται κατ' ἰδίαν εἰς τὸ γένος ἡμῶν. — Οὐδεμία φυλὴ ἀνθρώπων συνησθάνθη τοσοῦτον τὰς ἠθικὰς καὶ διανοητικὰς ὑπὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰσαχθείσας μεταβολὰς, καὶ τοσοῦτον προθύμως εἰς αὐτὰς καθυπετάγη, ὅσον ἡ Ἑλληνικὴ. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἐνεργεῖα τινὶ μυστικῇ, προεπηρέασας τὸν ἑλληνικὸν φωτισμὸν, ἤγειρε διὰ βραχείων τὸ ποιητικὸν ἐκείνου πνεῦμα εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος, εἰς τὴν μέλλον ἐξοχὸν καὶ περίθλεπτον περιωπὴν. Ἀλλὰ διατί ἤγειρεν αὐτό; ἵνα προηγουμένως μετριάσῃ ἢ καὶ ἐξαντλήσῃ πᾶσαν αὐτοῦ ἐπιβλαβὴ εὐρωστίαν, πᾶσαν ἐπιζήμιον ζωτικότητα, καὶ οὕτως εἶτα ἰδιοποιηθῇ εὐκολώτερον τὴν καθαρὰν ἐκείνου καὶ πνευματώδη ἰκμάδα, αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἰκμάδα ἣτις ἐν ἀγίῳ Πνεύματι κατηρτισμένη, ἐμελλεν ἐφεξῆς νὰ ζωογονήσῃ γενεὰς γενεῶν. Ἡ Ἑλλὰς, ἣτις καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον συνεισέφερε τρόπον τινὰ μὲ τὸν φόρον τοῦ ἰδίου αὐτῆς αἵματος εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡ Ἑλλὰς ὑπέστη καὶ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο γένος τὰς συνεπείας τῆς θυσίας τῆς. Ἡ Ἑλλὰς, ἐξηντλημένη, ἐμεινε πάντως ὀρφανὴ ποιήσεως. Τοῦτο δὲ τοσοῦτον ἀληθεύει, ὥστε μετὰ

Εὐριπίδην, τὸν ἦττον ὄζοντα πολυθείας ποιητὴν, κλείεται καὶ σφραγίζεται διὰ παντός εἰς Ἑλλάδα ἢ χρυσὴ βίβλος τῆς ποιήσεως. — Καὶ μὴ μᾶς ἀντιτείνωσι τινες ὅτι ἡ παρακμῆ, ἡ πτώσις, ἡ ἐκβαρβαρώσις, καὶ ὄχι ἄλλο, ἐπέσυραν τὴν ἀποδήμησιν τῆς ποιητικῆς Μούσης! Ἐπιχειρήματα ταῦτα καλὰ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς καὶ συγχρόνους τοῦ Blair, τοῦ Andres, καὶ τοῦ Laharpe, οὐχὶ δὲ διὰ ἡμᾶς, τοὺς προσεκτικώτερον ἀναδιφοῦντας τὰ ἡμέτερα. — Ὁ βαρβαρισμὸς καὶ ἡ παχυλὴ ἀμάθεια ἦσαν ἐλαττώματα κοινὰ εἰς ὅλα τὰ γένη τοῦ μεσαιῶνος· ἴσως δὲ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα καὶ ὀλιγώτερον ἐφαρμόσιμα εἶναι πρὸς τὸ γένος ἡμῶν, ὅπερ ἀδιαλείπτως κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑποῦργησε τὴν σοφίαν, καὶ ἐκαλλιέργησε τὰ γράμματα. — Ἀλλὰ μολοντοῦτο οἱ Κέλται, οἱ Ἰβηροὶ, οἱ Σκανδιναβοὶ, οἱ Βρετταννοὶ, οἱ Ἰάλλοι, οἱ Γερμανοὶ ἔσχον κατὰ τὸν μεσαίωνα τοὺς ἀοιδούς των, καὶ ἀοιδούς θαυμασίους, τὰ ποιήματα τῶν ὁποίων σήμερον ἔτι μαρτυροῦσι τὴν εὐφυίαν των, ἐνθ' ἡμεῖς, τὸ πάλαι διάσημον ἔθνος ἐπὶ ποιήσει, παρεκτός τῶν μεταγενεστέρων *Κλέφτικων τραγουδιῶν*, δὲν ἔχομεν οὐδὲ κἄν δύο μόνους στίχους ἀξιωματικῶς ἐπισημοῦς νὰ ἀντιπαραβάλωμεν πρὸς τὰ χαρίεντα ἔπη τῶν μεσαιωνικῶν ἑσπερίων λαῶν.

Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν τῆς ποιήσεως, ἢ ὀρθότερον εἶπειν, ἡ Ἑλλάς τοῦ ποιητικοῦ μέτρου — πικρὸν διὰ τοὺς σημερινούς ἡμῶν στιχουργούς, οὐχ ἦττον ὁμοῦς ἀληθές, φρονοῦμεν — αὕτη ἡ μυθικὴ Ἑλλάς, κατὰ ἀναπόφευκτον ἱστοριονομικὴν ῥοπήν ἐτρέπη πρὸς τὴν πεζογραφίαν. Ἡ Ἑλλάς *ἱστορικεύθη, ἐμυθολογήθη*, ῥυθμιτικῶς δὲ ὠχρίασεν, ἐμαράνθη. Ἡ πατρις τοῦ Μιουσαίου καὶ τοῦ Ὀρφείως, ἡ δοχὸς τῶν Ἐλευσινείων, ἀποχαιρετήσασα διὰ παντός τὰς θεολογικὰς ὁχθὰς τῶν θεολογικῶν αἰώνων παρὰ τὰς ὁποίας νήπιος καθίσασα ἔστειψε τὴν ὠραίαν κεφαλὴν τῆς μετὰ ῥόδα καὶ κρίνα, αὕτη ἀπέβαλεν ἤδη πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς καὶ πᾶσαν μνήμην ἀνενημιζούσαν αὐτάς. — Ἐκτοτε, τὸ μέλος βαθμηδὸν μετοχετεύθη ἀπὸ τῆς συλλαβικῆς προσωδίας εἰς τὴν ῥηματικὴν μελωδίαν. Ὁ ῥυθμὸς ἐχωνεύθη εἰς τὴν ὄφην τῶν λέξεων, καὶ τὴν πλο-

κὴν τῶν περιόδων, καὶ τὴν σύνθετον τοῦ πεζικοῦ πόνηματος τέχνην. Τὸ μέτρον, ἐνὶ λόγῳ, ἐγένετο κτήμα τῆς κοινῆς λαλιᾶς· ἡ ρυθμικὴ μελωδία ἐκαθολικεύθη, ἡ δὲ ποιητικὴ ἐποπτεία ἀναλόγως τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ αἰῶνος, ἀναλόγως τῆς ἐμπειρίας καὶ ἐμπνεύσεως τοῦ γράφοντος, ὑπέστη τὰς αὐτὰς ἀλεκαλλήλους τύχας ἅς καὶ ἡ πεζογραφία, τύχας ὅτε μὲν λαμπράς, ὅτε δὲ ταπεινάς, κατὰ τὴν περίστασιν.

— Ὁ τρίτος καὶ γραμματολογικὸς λόγος ἀνάγεται καὶ αὐτὸς ἐπίσης εἰς τὴν ἡμετέραν ἱστορίαν, μᾶλλον δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλολογίας μας· εἶναι δὲ ἀπόρροια καὶ συναποτέλεσμα τῶν προεκτεθέντων.

Διότι, συγχωνευθείσης τῆς μετρικῆς μελωδίας ἐν τῇ καθομιλουμένῃ γλώσσῃ, καὶ κατὰ μοναδικὸν παρά τοις νεωτέροις ἔθνεσι φαινόμενον ἀπολεσθείσης ὀλοτελῶς τῆς προγονικῆς προσωδίας, τί συνέβη; ἀμέσως τε καὶ αὐτολοχεύτως ἀνεφάνη ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος λεγόμενος στίχος, ὅστις, ὡν γνήσιον γέννημα τῆς ἐν τῷ μεταξὺ συμβάσεως γλωττικῆς καὶ ρυθμικῆς μεταβολῆς, ἄλλο τι πραγματικῶς δὲν ἦτο πλὴν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ πεζὸς λόγος, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ὅμως παλαιοῦ τινος μέτρου ποιητικῆς κοσμιότητι ρυθμισθεὶς οὕτω πως, ὥστε νὰ μετέχη μὲν ἀφ' ἐνὸς ὅλης τῆς φυσικότητος, τῆς εὐροίας, τῆς ἀτεχνασίας τοῦ πεζοῦ, νὰ μελιζῆ δὲ ἀφ' ἑτέρου καὶ ρυθμιζῆ ὀπωσοῦν μελωδικῶς τοῦ χρονογράφου (δὲν λέγομεν ποιητοῦ) τὰ νοήματα. Τὸ πολιτικὸν οὖν, ἢ ἄλλως ἀλεξανδρινὸν λεγόμενον μέτρον, διὰ τὸν δε τὸν ἀναμφίλεκτον λόγον, εἶναι τὸ μόνον ἐκ τῶν ἐν χρήσει, ὅπερ ἀνακύπτει φυσικῶς ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς πατρῴας ἱστορίας, τὸ μόνον ὅπερ ἐπέπολασεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἱστορικοῦ ἡμῶν καὶ γραμματολογικοῦ κατακλυσμοῦ· τὸ μόνον ὅπερ προέκυψεν ἐκ τῶν διαλεκτικῶν ἡμῶν καὶ ποιητικῶν περιπετειῶν, καὶ ὅπερ ἀκριβῶς ἀναλογεῖ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς μελικὰς ιδιότητες τῆς πολλαχῶς μεταβληθείσης ἡμῶν διαλέκτου. Ἐκτὸς τοῦ δε τοῦ μέτρου, οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει κατάλληλον εἰς τὸ νὰ συμμορφωθῆ μὲ τὰς τοσαύτας μεσαιωνικὰς γινομένας ἀλλοιώσεις, μὲ τὰς ἀπείρους ἐκεῖνας γραμμα-

τικὰς, συντακτικὰς, προσωδικὰς καὶ παντὸς εἶδους μεταβολὰς, ἐπιτηδῆσιον δὲ νὰ μεταχειρισθῇ δεόντως καὶ μετὰ τῆς ἐναπομεινάσης ἡμῖν ῥηματικῆς μελωδίας τὰ ἄλλα τοῦ ὕμνου, τοῦ τρομεροῦ, τοῦ παθητικοῦ, ἅπερ εἰσι πάσης ὀρθῶς ἐννοουμένης ποιήσεως ἀπαραίτητα καλλωπίσματα· μελωδία αὕτη ἀτέχναστος καὶ αὐτομάτως ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ στίχου κατασκευῆς, ῥηματικὴ μελωδία χωρὶς τῆς ὁποίας ἡ νεωτέρα ποίησις τῆς Ἑλλάδος δύναται μὲν, ὡς ἐκ τῆς στιχοταξίας, Ποίησις νὰ ἐπικληθῇ, ἀληθῶς δὲ καὶ κατὰ γινώμην κοινὴν εἶναι ποίημα μὲν μὴ χεῖρον ποιητικῆς ἠδυσφωνίας, πεζὸν δὲ μὴ συμμετέχον τῆς σοβαρότητος τοῦ πεζοῦ· ἀηδῆς, ἄμουσος, ἀμελώδητος καὶ πτωχοῦπερηφάνος ποίησις, ἥτις ἴσως ἐπὶ κακῆ μας μοίρᾳ γαργαλίζει ἰοριωτατικὰς τῶνας ἀκοῆς, ἀλλ' ὁμολογουμένως δὲν εὐαρεστεῖ, δὲν εὐφραίνει τὴν εὐαίσθητον ἀκοὴν τοῦ πλήθους, ἐπομένως δὲν γενικεύεται, δὲν κυκλοφορεῖ, δὲν ἐξασκεῖ τὴν παραμικρὰν ἐπὶ τῶν ὁμάδων ἐνέργειαν, καὶ οὕτω, μένουσα, τυπογραφικῆς ἢ τὸ πολὺ γραμματολογικῆς πολυτελείας ἀντικείμενον, δὲν ὑπηρετεῖ τὴν ἐθνικὴν προαγωγὴν.

Καὶ λοιπὸν ὁ πολιτικὸς εἶναι ὁ μόνος ἐθνικὸς καὶ δημοτικὸς, ὁ μόνος αὐτοφυῆς καὶ ἀρμόδιος στίχος τῆς νεωτέρας Μούσης. Ὁ Κλέφτης, ὅστις ἐδιδάχθη τὴν ποιητικὴν τέχνην ὑπὸ αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως ἐπὶ τὰ ἄγραφα, ὁ Κλέφτης, ὁ ἀνώνυμος οὗτος τῆς ἀναγεννήσεως μελοποιὸς ἐφήρμοσεν εἰς τὴν ἀρμονίαν τοὺς αἰσθητικούς καὶ ιστοριονομικούς τοῦ γένους κανόνας, καλῆτερον ἴσως ἀπὸ πολλοὺς Πετράρχας καὶ Περαγγέρους τοῦ αἰῶνος μας.

Ἀλλὰ μεταβαίνοντες εἰς τὸ συμπέρασμα, ποῖον τὸ μέλλον τοῦ δε τοῦ στίχου; Ἰδοὺ τὸ σπουδαιότερον!

Ὁ στίχος οὗτος θέλει ἐπιζῆσει ἐπὶ τόσον ἔτι καιρὸν, ἐφ' ὅσον ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος ὁ ὕστερος Κλέφτης θέλει τραγωδηῆσει τὰ πάθη καὶ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος του, ἢ ἄλλως, ἐφ' ὅσον ἡ γλῶσσα θέλει διηκρέσει εἰς τὴν ἀγοραίαν ταύτην κτᾶστασιν, ἥτις τὴν διατέλλει τῆς γλώσσης τῶν λογίων, καὶ ἥτις συναῖδει πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀρμονίαν τοῦ πολιτικοῦ· δίδτι ὁ κλέφτης καὶ ἡ

ἀγοραία γλῶσσα καθ' ἡμᾶς περὶ τὴν αὐτὴν ὡς ἔγγιστα ἐποχὴν θέλουσιν ἀποσυρθῆ τῆς σκηνῆς, ἡγοῦν τότε ὅτε σύμπαν πολιτικῶς τὸ γένος ἀποκαταστηθήσεται. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γλῶσσα παλινδρομεῖ πρὸς τὰς ἀρχαίας πηγάς, καὶ παλινδρομεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ δυσαναχαιτῆτως· καὶ ἐπειδὴ αὕτη θέλει ταχύτερον ἐφεξῆς τραπῆ πρὸς τὸ ἀρχαιώτερον, ἀναλόγως τῶν ὀρμητικῶν προόδων τοῦ φωτισμοῦ, ἔπεται ὅτι μετὰ τινὰ ἀορίστου χρόνου παρέλευσιν τὸ γένος ἀθερχαίντως θέλει εὐρεθῆ ἄμοιρον παντὸς οἰουδήποτε ἐθνικοῦ καὶ ἀρμοδίου μέτρου. Διότι, μεταρρυθμισθεῖσης πάλιν τῆς ῥηματικῆς μελωδίας ἐν τῇ γενικῇ τῆς διαλέκτου μεταρρυθμίσει, ὁ ἀλεξανδρινὸς στίχος θέλει χάσει τὴν ἀρχικὴν του χάριν, καὶ οὕτω θέλει πέσει εἰς ἀχρησίαν ὁμοῦ μὲ τὴν γλῶσσαν, μεθ' ἧς συνεγενήθη καὶ συνηλικιώθη. ἴστε, καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν λόγων, οὗς ἀνωτέρω προετάξαμεν περὶ ἀναγκαίας καὶ ἀνωθεν ἐπιβεβλημένης τῇ Ἑλλάδι πεζοποιήσεως, οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν τότε, παραλείποντες ἐκόντες ἄκοντες τὰ ἐπιτετηδευμένα καὶ περιορισμένα καὶ ἀνάρμοστα τῆς στιχουργίας μέλη, ἐξ ὧν ἐχωρίσθη πρὸ πολλοῦ, ἡμέραν δὲ παρ' ἡμέραν περισσότερον χωρίζεται καὶ αὐτὴ ἡ Μουσικὴ τέχνη, θέλουσιν ἄπαξ μετὰ συνειδήσεως πεφωτισμένης καὶ πλήρους γνώσεως τῆς ἐκυτῶν μελλούσης καὶ σπουδαιοτάτης ἀποτολῆς εἰσελθεῖ εἰς τὴν πλατεῖαν ἐκείνην καὶ Ἰουκέλευθον τῆς πεζῆς ἀληθείας ὁδόν, εἰς τὸ τέρμα τῆς ὁποίας, καθὼς ὁ Θεὸς μετὰ τοῦ Ἀνθρώπου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ συνταυτίζονται, οὕτως ἡ Ποίησις μετὰ τοῦ Λόγου θέλουσι συναπρτίσει μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἠεὶ ὁμοιογενῆ καὶ ἐγερσίνοον πιναρμονίαν.

¶ Δ'.

Ἁγῶν ὑπὲρ ἐλευθερώσεως.

Ἐν ἐλλείψει δημοτικῶν ἀσμάτων τῆς Στυρορορικῆς ἐποχῆς μαρτυροῦντων τὰς ἀνδραγαθίας τῶν τότε ἡρώων, ἴσως ἄκαιρον δὲν εἶναι νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῶν τοῦ Μωρέως Χρονικῶν ἀπομνημονεῖματά τινα διηγούμενα ἀφελῶς τὰ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἄλλα τῶν πατέρων μας. Ποιητικὴν ἀξίαν τὴν ἐλαχίστην ἀλη-